

Zuster Clara. Schetsen uit het leven eener verpleegster in een stedelijk gasthuis

J.P. Reynvaan

bron

J.P. Reynvaan, *Zuster Clara. Schetsen uit het leven eener verpleegster in een stedelijk gasthuis.*
J.H. & G. van Heteren, Amsterdam 1892

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/reyn017zust01_01/colofon.htm

© 2010 dbnl

*Aan Dr. G. van Deventer Sz.,
Geneesheer-Directeur van het Buitengasthuis.*

*Aan U, met wien ik sinds jaren het voorrecht had te arbeiden, tot bereiking van het
ideaal, dat wij ons voor oogen hebben gesteld, draag ik in vriendschap deze regelen
op.*

De Schrijfster.

1897.

Voorwoord

Zonder mij ook maar in 't minst het recht aan te matigen, met den schrijver van 'Zuster Bertha' in 't strijdperk te treden, mij volkomen bewust, dat de overmoedigheid, dit kleine boekje te schrijven, rechtvaardiging eischt, kan ik alleen verklaren, dat het mij een behoefte was, tegenover het beeld van zuster Bertha een ander beeld te stellen, geplaatst in de omgeving van het stedelijk ziekenhuisleven, zooals ik het sinds jaren niet alleen ken, maar heb leeren liefhebben en waardeeren.

Door den heer Aletrino ons geteekend, is het leven in een stedelijk ziekenhuis geen omgeving voor de beschaafde vrouw. Hij dreigt in één slag te vernietigen, wat anderen zoo moeitevol getracht hebben op te bouwen. Hoe waar het boekje van dezen kunstenaar op litterair gebied ook schijnen moge, het is onwaar door de eenzijdigheid, die het kenmerkt. De voorstellingen, door hem van verhoudingen en toestanden in het ziekenhuis gegeven, zijn niet en behooren niet te zijn

zoals hij ze teekent. - Zijn boek zal, vrees ik, daarom kwaad doen; het zal jonge meisjes, en vooral hun ouders, beswaar doen zien in een werkkring, waarin zij zich toch zoo uitnemend nuttig leeren maken, waarin zij zich in zoovele opzichten niet alleen kunnen bekwamen voor de plichten, die hen wachten, maar waarin zij ook sterker, edeler kunnen worden, beter toegerust voor den strijd des levens.

De geachte schrijver houde het mij ten goede, dat, terwijl ik ten volle het schoone, het artistieke, het aangrijpende in zijn boek waardeer, ik het niettemin betreur, dat hij in dit met zoo diep gevoel geschreven werk geen plaats toekent aan hoogere, betere, reinere beginselen; geen rekening houdt met gevoelens, die zich boven het peil der zinnelijke neigingen verheffen. Het karakter van zuster Bertha is bij uitnemendheid egoïst; zij leeft, niettegenstaande al haar verlangen naar een onbekend ideaal, in en voor zichzelf alleen.....

'Zuster Clara' is een verzameling van kleine schetsjes, alle op waarheid gegrond, reeds bij verschillende gelegenheden vroeger geschreven, nu bij elkaar gevoegd en eenigszins omgewerkt. Mogen zij door hun eenvoudigheid den weg vinden tot het hart van allen, die lust en roeping gevoelen voor het werk der dienende liefde in en buiten het ziekenhuis!

J.P.R.

Hoofdstuk I.

Juist had de torenklok der Vondelkerk haar zes dreunende slagen doen hooren. Helklinkend in de vroege ochtendstilte, galmend in de zonnige frischheid van den morgen, een gevoel van vrede brengend aan de weinigen, die in den dampigen nevel op straat zich bewogen, gaven zij het sein tot ontwaken ook in het groote, sombere gebouw, te midden der groene velden gelegen.

Schel elkander met stootende geluiden opvolgend, klonken de slagen der ochtendbel, getrokken door den nog half slaperigen poortbeambte, die, trouw op zijn post, elken morgen weder het sein gaf tot den aanvang der dagtaak na den afgelopen nacht. Zwaar ratelde de wagen, met melktonnen beladen, tot voor het gasthuis; de vaten werden naar binnen gerold en geledigd; met eentonige dreuning werden zij terug-

gelegd op den wagen, terwijl binnen de poort, na nauwelijks vijf minuten rust, dezelfde groote bel met dezelfde kracht hare slagen deed hooren.

Als door een electricchen schok opgeschrikt, verschijnen er enkele blauwe gedaanten, jonge, krachtige meisjes, zich den slaap uit de oogen wrijvend, met frissche, blozende wangen, hier en daar een knoop van de witte schort vastmakend, een haarspeld beter bevestigend in het eenvoudige kapsel, of pratend en haastig zich reppend de trappen af, de groote, zonnige binnenplaats over, waar de kleine sombere ramen der ziekenzalen glinsteren in de eerste stralen der ochtendzon.

Een 'goeden morgen, zuster!', en met vluggen, haastigen stap gaat de hoofdverpleegster trap op, trap af, controle uitoefenend over de te laat aangekomenen, zaal uit, zaal in, snel met geoefenden blik zich overtuigend of allen aanwezig zijn, half op zijde geschoven door een te laat aangekomene, die nog even wil trachten door te schuiven tot hen, die reeds in het kleine theekeukentje zich verkwikken aan het kopje thee, hun door de zuster der wacht toegereikt.

In huis en daarbuiten, in keuken en waschhuis, op de ziekenzalen, heeft het dagelijksche, eenzelve, bedrijvige leven van het gasthuis een aanvang genomen. Aan het einde der groote, lange zaal, grijs

van tint in de kille schemering en weinig verlicht door de hooge ramen, die de ochtendzonnestrallen slechts schuinweg laten nedervallen op de witte gordijnen der eenvormige kribben, worden de zieken één voor één door de zusters gewasschen, gekleed en verbed. Intusschen ziet men door de half openstaande deur van het nevenvertrek, dat niet door kribben ingenomen wordt en dat aan de bestemming van dagverblijf beantwoordt, een andere der jonge zusters melk, koffie en brood voor het ontbijt der zieken in gereedheid brengen. Tusschen al het heen en weder loopen der patiënten, die zichzelf kunnen helpen en die aan de groote tafel in het midden der zaal, nu bezet met witte waschkommen, pratend en lachend bezig zijn, bewegen de zusters zich regelmatig van het eene bed naar het andere, helpend en verkwikkend met on vermoeiden ijver.

Aan den eenen, nog in schaduw gehulden hoek der zaal, zijn om één krib donkere schutten geplaatst. Geheimzinnig fluisterend schuiven de zusters en ook de patiënten voorbij dat bed.

'Mina is dood; zij is van ochtend vroeg heel kalm gestorven', zegt de eene tot de andere, en met eenige huivering vermijden zij over Mina te spreken, die nu achter de gordijnen voor hun oogen verborgen is. Weken lang hebben sommigen haar gekend: op straat

door een bloedspuwing overvallen, op een brancard door de politie ingebracht, scheen zij aanvankelijk, door de kalmte en de rust der ziekenzaal, de goede ligging, het gezonde, smakelijke, licht te verteren voedsel, in beterschap toe te nemen, totdat een vernieuwde aanval haar krachten sloopte en der hoop, door den dokter en de trouwe verpleegster gekoesterd, den bodem insloeg. Dagen lang lag zij met steeds bleeker wordend gelaat, steeds vermagerend, bij tusschenpoozen naar adem snakkend, tot zij stiller en stiller werd en slechts haar vriendelijk, glinsterend oog der zuster dank kon zeggen voor de onverpoosde zorgen, aan haar besteed.

‘Mina is van morgen gestorven, zuster! Wilt gij haar afleggen? Zoo meteen kom ik je helpen’, en een der zusters verdwijnt zonder eenig geluid achter het geheimzinnige schut.

In dien tusschentijd is de levendigheid op de zaal nog vermeerderd door de dagelijks terugkeerende, niet te vermijden bezigheden. Na het geregeld heen en weder bewegen van bed tot bed, weerklinkt het geplas van emmers en bezems. Men schrobt en dweilt: de nattige, frissche koelte doet aangenaam aan na de duffe warmte van den nacht en de dwarrelende stofhitte, veroorzaakt door het verbedden van zoovelen.

Aan de lange tafel der nevenzaal is het drukker

geworden. Op geregelde afstanden schitteren de witte bordjes en kopjes; op 't midden de schalen met gesneden boterhammen voor hen, die buiten hun legerstede hun ontbijt kunnen genieten. De geur der warme koffie dringt tot de zieken door, verlangens opwekkend, pijnigend voor hen, wie de dokter dezen geliefkoosden drank verbood.

Levendig is het gesprek aan tafel; haastig verdwijnen de boterhammen; even vlug worden de kopjes geledigd; schier in een ommezien is van den ganschen voorraad niets meer over.

In de bedden der zieken gaat het kalmer toe. Er zijn er, die zelfs de ééne beschuit niet kunnen nuttigen, die liever niet willen eten: 'zuster, het smaakt toch niet', - en die met zachten drang genoodzaakt moeten worden, toch iets te gebruiken.....

Zuster Clara is nog altijd achter het schut bezig. Een enkele beweging, een zacht nederzetten is alles, wat men verneemt. Tusschen al die bedrijvigheid is zij als ware 't alleen met de doode. Wèl is zij vertrouwd met den aanblik van een gestorvene, nu zij reeds een half jaar als verpleegster in het gasthuis werkzaam is geweest; toch blijft de indruk altijd

weemoedig, vooral waar het een patiënte geldt, die zij geruimen tijd heeft verpleegd.

Terwijl zij de gestorvene met handige vlugheid van het vuil geworden linnen bevrijdt, haar reinigt, waar dit noodig blijkt, het schoone, witte nachtijkje aantrekt en, na de haren netjes gevlochten te hebben, het hoofd zachtjes op het kussen nedervlijt, gaan haar gedachten terug naar de eerste doode, die zij mede had helpen afleggen.

Een klein kind op de kinderafdeeling, dat slechts vier en twintig uren in het gasthuis ziek gelegen had; een klein, mollig, gezond wezentje, door de verschrikkelijkste aller kinderziekten, de kroep, aangetast. Zij had het voor het laatste bezoek der moeder mede in gereedheid gebracht, opdat deze het afscheid van haar kind niet te zwaar zou vallen.

Nog ziet zij de kleine Dora, met haar blond engelenkopje, verscholen onder het witte gaas in het wiegje liggen; nog de hoofdverpleegster der afdeeling binnenkomen, haar handen gevuld met witte bloemen uit het bosch, die zij in een krans aan de voetjes en hier en daar op het hoofdkussentje nederlegde. - Zij herinnert het zich, hoe zij niet had kunnen gelooven, dat het kleintje dood was; hoe zij een oogenblik dacht, nog ademhaling te bespeuren; hoe zij de hand der zuster wilde tegenhouden, om haar te beletten voort

te gaan; hoe de aanraking van het koude kinderhandje haar huiverend deed opschrikken, en hoe zij ten slotte, toen alles gereed was, de moeder zag binnenkomen, bij het bedje nederknielen, stom van diepgevoelde smart en toch de handen der verpleegster vattend: 'Zuster, zuster, is dat mijn Doortje? Och, wat is u goed voor haar geweest!... En nu zoo, zoo mooi onder die bloemen! O, God! waarom kon Doortje niet beter worden!' - En zij voelt weder de tranen, die in haar oogen kwamen en die zij niet terug kon houden toen de moeder snikkende het hoofd boog op het kussen van haar kind.

En opeens, als scherpe tegenstelling, herinnert zij zich een ander kind op dezelfde afdeeling: een jongetje van acht jaren - een kind, dat geboren scheen om te lijden; zonder dak, zonder leiding, zonder verzorging. Vermagerd en uitgeteerd, behept met alle kwalen, die kracht en gezondheid verwoesten, had het weken lang op zijn bedje gelegen; niemand was er, die zich om hem bekommerde; zijn vader had hij niet gekend, en voor hem brachten de bezoekdagen nooit het welkome oogenblik, dat vader, moeder, tante, met speelgoed of prentenboek zich naast zijn kribje nederzetten.

Het kind was er aan gewend geraakt: het zachte beeld der zuster was getreden in de plaats van ouders

en familieleden. Hij had het trouwens nooit zoo goed gehad, als in het gasthuis. Zelfs na den dood was er niemand, die zich om dit schepseltje van God bekommerde, dan.... de vrienden uit het ziekenhuis.

‘Zuster, moeten er ook bloemen bij dit lijkje?’ had zij aarzelend aan de hoofdverpleegster gevraagd, en deze had bevestigend met het hoofd geknikt en gezegd: ‘Ja, onze Willem mag het niet minder hebben, omdat er niemand komt; de andere kinderen moeten weten, hoeveel wij van onzen armen zwerveling hebben gehouden’.

Intusschen gaat zuster Clara voort met haar arbeid en, als zij de handen der doode over elkander heeft gelegd op het breedgeploide laken, neemt zij de groene bladeren en enkele zachtgetinte bloemen, haar door een der zusters aangereikt, vlecht handig een krans van het zachte wilde boschgroen, legt eenige takjes op het kussen, nog eenige bloemen in de handen der doode, en zoo ontvangt zijzelf een vredigen, kalmen indruk van de wijze, waarop de jonge vrouw voor het laatst op haar sponde ligt. Nog een oogenblik blijft zij turen op dit bleeke, door lijden vermagerde gelaat; dan komt de hoofdverpleegster zien of zij gereed is, om de familieleden toe te laten. Deze knikt haar vriendelijk toe als bewijs van goedkeuring, en zuster Clara verwijdert zich. Haar taak

voor de doode is volbracht; haar wacht weder het drukke leven, het prozaïsche van het dagelijksch werk; het voort en weder voort, niet peinzen, niet droomen, niet wachten, maar handelen in het afwisselende leven van het oude gasthuis.

Hoofdstuk II.

Zuster Clara van Doorne was de tweede eener groote schare dochters van een zeer bemiddeld koopman in de hoofdstad van ons land.

Tehuis door ernstige ouders opgevoed, was zij na een kalme, gelukkige jeugd tot een gezonde, flinke persoonlijkheid opgegroeid. Reeds vroeg openbaarde zich bij haar een groote lust tot bedrijvigheid, tot rusteloos bezig zijn, een organiseerend talent, dat niet tevreden kon zijn met de gewone, eenvoudige bezigheden van het dagelijksch leven. Het was haar onmogelijk, in één kamer uren achtereen met een handwerkje bezig te zijn. Studie, geregelde, nauwgezette studie lokte haar niet aan. Wel bezat zij de kennis, die een jonge dame in den tegenwoordigen tijd zich noodzakelijk eigen moet maken; maar nim-

mer was de lust in haar ontwaakt, om door te gaan in eenig vak, en zij stelde zich tevreden met de eenmaal verkregen uitkomsten.

Bezigheden waren er voor haar, nadat ook de jongere zusters waren opgegroeid, in huis weinig te vinden, en als hij zooveel kwam de onvoldaanheid van haar leven als een zwarte schaduw haar vervolgen en uitte zich in verveling, in lusteloosheid, het spooksel onzer eeuw. Haar vader moedigde het door haar eens aarzelend gedane voorstel, zich aan philanthropie te gaan wijden, in het geheel niet aan. Hij zag daarin enkel een middel om eenige ledige uren zoek te brengen, en als zoodanig had het in zijn oogen geen waarde. Op middelbaren leeftijd gehuwd en weinig met de nieuwere ideeën der hedendaagsche maatschappij vertrouwd geraakt, kon hij maar niet begrijpen, dat de huiselijke kring aan zijn dochters niet alles bood, wat zij begeerden, en hij beschouwde een goed huwelijk dan ook als de eenige reden om het ouderlijk dak te verlaten.

Zoo leefde Clara van het eene jaar op het andere, onbevredigd, soms moedeloos, dan weder jagende naar genot, zonder te kunnen zeggen, wat haar ontbrak, wat de leegte zou kunnen aanvullen, die haar pijnigde; droomende van een ideaal, dat zij niet wist te verwezenlijken; verlangend, werkzaam te zijn, maar

telkens teruggedrongen door de machtspreuk: 'Jonge meisjes kunnen zich tehuis voldoende nuttig maken'.

Dit 'voldoende' was het enge begrip, waartegen Clara's zucht naar werkzaamheid in opstand kwam; het was de vijand, die haar levensgeluk aantastte en dien zij niet wist te overwinnen.

Het was in den zomer van 1887, dat zij in een der Duitsche badplaatsen getroffen werd door de eenvoudige, vriendelijke gestalte eener pleegzuster van het Witte-Kruis, die met een klein patiëntje dagelijks het genezende water der bron kwam gebruiken.

Een vluchtige, aarzelende groet, een onopgemerkt gadeslaan was spoedig voor Clara een dagelijksche behoefte geworden, sinds 'de zuster', met haar gladde, zwarte japon, van voren opengesneden, om het eenvoudige, witte vestje zichtbaar te laten, de witte schort en, als eenig versiersel, het ivoren kruisje, haar belangstelling had gewekt.

Steeds bezig met haar kleine lieveling, had de verpleegster toch een open oog voor hetgeen om haar heen voorviel, en haar hartelijke, gulle lach, de beschaafde toon van haar gesprek boeiden Clara meer en meer.

Verlangend zag zij uit naar het oogenblik, dat zij zuster Louise aan een der kleine tafeltjes van het restaurant zou zien zitten, steeds vergezeld van

het ziekelijke, bleeke, kleine meisje, aan wie zij haar zorgen besteedde.

Op een drukkend warmen zomermiddag waren zij toevallig over elkaar komen zitten. Clara wist niet, wat haar het meest verwonderde: de kennis, waarmede zij de zuster over muziek, litteratuur en hedendaagsche kunst hoorde praten, of de blijmoedigheid, de opgeruimdheid, die uit haar oogen straalde, of wel de nauwlettende zorgen, die zij, te midden van het drukste gesprek, aan het haar toevertrouwde kind besteedde.

Een kleine opschuiving van stoelen op het volle concert, een vriendelijk: 'dank u, zuster!' was eindelijk de aanleiding tot de kennismaking der beide jonge meisjes.

In uiterlijk waren zij verre van gelijk. Clara's donkere lokken, die haar voorhoofd omlijstten, maakten de bleeke, ietwat geelachtige tint der wangen des te opvallender; er sprak uit haar donkerblauwe oogen meer weemoedige ernst, dan jeugdige blijmoedigheid; haar lippen knepen zich soms krampachtig samen, als om zich te sterken tot het nemen van een besluit.

Bij zuster Louise was de jeugdige frischheid op zes-en-twintigjarigen leeftijd nog in vollen bloei. Het zachte, blonde haar, eenvoudig in een dikke wrong opgenomen, de lieve, blauwe oogen, de kalme, rustige

doch opgewekte trekken van haar gelaat teekenden het beeld van iemand, die het goede deel gekozen heeft, die de behoefte van haar hart heeft gevolgd, om voor anderen te leven.

Na eenige dagen kon men des morgens aan de bron Clara steeds in gezelschap van de Witte-Kruiszuster ontmoeten. Terwijl zij zich onderling aangetrokken gevoelden door het eigenaardige, dat in ieder meisjeshart sluimert, door de behoefte om zich te geven en zich aan anderen te wijden, liep hun gesprek bijna voortdurend over den werkkring, door zuster Louise gekozen.

Zonder juist Clara een blik te gunnen in de meer verborgen schuilhoeken van haar hart, was de verschijning der pleegzuster op zichzelf reeds voldoende, om Clara te overtuigen, dat het frissche, zuivere menschenliefde was geweest, die haar nieuwe vriendin had genoopt, zich aan dit werk der dienende liefde te wijden.

Met den grootsten eenvoud, met de innigste liefde en ernst kon zuster Louise verhalen van de leerschool, die zij in het groote, stedelijke ziekenhuis had doorgemaakt, van de moeilijkheden, die zij had moeten overwinnen, van het zalige oogenblik, toen zij uit de handen van den voorzitter der vereeniging het zoo vurig gewenschte diploma ontving.

De vier en twintig maanden, doorgebracht in de eerst zoo nieuwe omgeving, waren niet alle even zonnig geweest. In den aanvang was alles haar zoo vreemd voorgekomen. Een tegenstrijdig gevoel van ergernis en van bewondering vervulde haar somwijlen; die nieuwe omgeving stootte haar af en trok haar aan tegelijk; maar zij had daar in allen ernst geleerd, zichzelf te zijn, haar eigenaardigheden aan te passen aan de kleine maatschappij; en met niet genoeg dankbaarheid en hoogachting kon zuster Louise spreken over de velen, die zij daar had ontmoet en liefgekregen.

Het was voor Clara, alsof een nieuwe wereld zich voor haar opende; er werd een gevoel in haar wakker, dat haar dreigde te overweldigen; het suizelde en woelde door haar hoofd, door haar bloed; het keerde terug, hoe zij het ook trachtte te verjagen, telkens levendiger, telkens onstuimiger zich opdringend aan haar hart en haar verstand.....

Clara kon dien nacht den slaap niet vatten. Het was haar, nadat zij met een zwijgenden handdruk afscheid had genomen van haar gezellin, alsof al de onbeduidendheid van haar gansche bestaan met schrikwekkende helderheid zich voor haar ontrolde.

Dat nieuwe leven, dat zich voor haar verbeelding

ontsloot, die geheimzinnige gewaarwording, dat opzien tot de weldoeners der menschheid, zekere onbekende en onbewuste vereering van hen, die zich binnen de muren van dat gasthuis bevonden, gepaard met het telkens wederkeerend verlangen naar een doel voor haar jeugdig leven, naar uiting van den bruisenden drang naar werkzaamheid in haar, dreef haar den slaap onverbiddelijk uit de oogen.....

Tegen den morgen viel zij in een lichte, onrustige sluimering.

Zij had een besluit genomen.

Hoofdstuk III.

Het was niet dan na een langen en vermoeienden strijd geweest, dat Clara vergunning had gekregen, haar besluit ten uitvoer te brengen en zich bij de directie van het gasthuis aan te melden tot plaatsing als leerling-ziekenverpleegster.

Alle vooroordeelen van haar familieleden tegen het vervullen van een dergelijke betrekking in een groot stedelijk ziekenhuis; alle bezwaren, door hen geopperd, had zij moeten bekampen. Haar vaste wil, haar ernstig verlangen, en niet minder de goede indruk, door zuster Louise gemaakt, behielden ten slotte de overhand.

Het was op een Maandag-morgen, dat Clara des ochtends tegen twaalf uur uit de tram der Vondelstraat stapte, de Constantijn Huygensstraat door langs den Overtoom liep tot aan de brug, die naar de 2^e Bilderdijkstraat voert.

Sinds haar jeugd in den omtrek van den Amstel metterwoon gevestigd, was zij met deze buurt der stad schier geheel onbekend. Flauw meende zij zich te herinneren, in vroegere jaren eens hier te zijn geweest en een oud, somber gebouw in de verte te hebben bespeurd, half onder 't groen verscholen en gelegen te midden van weilanden, door kleine, vuile slotjes gescheiden.

Uit de verte zag zij, toen zij de brug overging, iets, dat overeenstemde met die flauwe beelden, in haar geheugen gegrift. Was d t het ziekenhuis?! dat lage, breede gebouw met de sombere, bruin verweerde zijvleugels, het vuilgrijze middengedeelte met zijn afbrokkelende muren, zijn vermolmde vensterkozijnen, zijn kleine, ouderwetsche ruitjes, die meer aan een gevangenis dan aan een woonhuis deden denken!

Met een beklemd hart stapte Clara voort, het smalle, houten brugje over, dat de onmiskenbare sporen van een eerbiedwaardigen ouderdom vertoonde, het openstaande ijzeren hek door. Het kostte haar zekere overwinning op zichzelf, om voort te gaan; en alleen de vrees om, onverrichter zake tehuis komende, door hen, aan wie zij haar besluit had medegedeeld, te worden uitgelachen, gaf haar moed om het pleintje voor het gasthuis over te steken en zich bij den portier aan te melden.

Het stereotiepe: 'Wat wenscht u, dame?' van den kleinen, eigenaardigen poortbeambte, wien men het kon aanzien, dat hij al jaren lang deze betrekking had vervuld, en wiens geoefende oogen de nieuwe sollicitante van top tot teen monsterden; de zonderlinge, beredderende beleefdheid, waarmede haar en-tout-cas in ontvangst werd genomen en zijzelf, een paar tredjes op, in een zijkamer werd gelaten, benamen haar het kleine beetje moed, dat haar was overgebleven.

Het duurde eenigen tijd vóórdat de portier terugkwam. Zij had gelegenheid om haar gedachten te verzamelen, bij zichzelf te herhalen, wat zij zou zeggen, zou vragen: welke inlichtingen zij wenschte te ontvangen, alvorens zich als verpleegster aan het gasthuis te verbinden.

Onwillekeurig werden haar gedachten afgeleid door de vreemdsoortige omgeving, waarin zij zich bevond.

Een groote, vierkante kamer, laag van verdieping; aan twee zijden ramen, met kleine, ouderwetsche ruitjes, uitzicht gevende èn op het voorplein, èn op een grooten tuin; een hardgeel geschilderde balklaag als zoldering; de hoog opgetrokken schoorsteen van gekleurd marmer, waarboven tusschen lofwerk een kleine spiegel prijkte, aan beide kanten geflankeerd door zes oude wapenschilden, meer tehuis behoorend in een museum van oudheden dan in

een woonkamer; de breede, lage deur der kamer, tegenover die heel kleine vensterruitjes - dit geheel maakte op Clara een allerzonderlingsten indruk, vooral toen zij zich langzamerhand rekenschap begon te geven van het feit, dat in die oude omgeving haar oog rustte op elegante meubeltjes, schilderijen, causeuses, kortom op een meubilair, dat nu toch zeker dáár niet tot zijn recht kwam.

Juist was Clara bezig, deze tegenstrijdigheden van elkander te scheiden, de meubelen naar een nieuwere omgeving te doen verhuizen en de oude regentenkamer te voorzien van alles, wat daar krachtens haar eerbiedwaardigen ouderdom tehuis behoorde, toen zij de stem van den portier vernam, die haar uitnodigde hem te volgen.

Geheel tot zichzelf gekomen, vol frisschen moed, volgde Clara haar geleider, de oude poort door, langs een uitgesleten houten trap, welke leuninggen weder hardgeel geschilderd waren, tot op een bordes, dat toegang verleende tot het kantoor der adjunctdirectrice.

Op het kleine, gezellige kantoortje zat voor de schrijftafel, omringd door boeken en papieren, de niet meer jeugdige vrouw, die met den geneesheer-directeur de inrichting bestuurde. Na mej. Van Doorne een stoel te hebben aangeboden en een dicht

beschreven boek voor zich te hebben gelegd, ondervroeg zij haar naar naam, ouderdom, godsdienst, woonplaats, enz. - Clara, vol enthousiasme voor haar eenmaal genomen besluit, ergerde zich onbewust aan deze enquête, die haar eigenliefde onaangenaam aandeed, vooral toen de noodzakelijkheid van referenties werd gesteld.

Zij, Clara van Doorne, moest opgeven, waar men naar haar zou kunnen informeeren!

'U begrijpt, juffrouw Van Doorne, dat wij, alvorens u in onzen huiselijken kring op te nemen, gaarne willen weten, of u een aanwinst voor onze inrichting zou zijn'.

Clara kreeg een kleur, en boog toestemmend het hoofd.

'U is zeker nooit in een ziekenhuis geweest?'

'Neen, maar door zuster Louise hoorde ik veel van den loop der zaken in deze groote inrichting'.

'Heeft zuster Louise u ook gesproken van het grovere, zwaardere werk, dat een verpleegster op de zalen verrichten moet?'

'Ja zeker; daar zie ik echter het minst tegen op'.

'Wat zou u, volgens uw opvatting, wel het zwaarste lijken?'

Clara aarzelde; op dit oogenblik kon zij zich niet iets bepaalds te binnen brengen, wat haar

vrees inboezemde. Zij wist niet, wat te antwoorden.

‘U is tehuis een gemakkelijk leventje gewend geweest. Hoe denkt u over het opstaan alle ochtenden om half-zes, winter en zomer?’

Clara lachte; vroeg opstaan was nooit haar *fort* geweest. Zij herinnerde zich de ochtenden, dat zij met moeite voor het ontbijt om half-negen klaar kon zijn.

‘Het zal wel gaan; wat anderen kunnen, kan ik evengoed’.

‘Zeer zeker; het is echter niet de vraag, met lust te beginnen; het is het volhouden, dat vereischt wordt. Juist dan, wanneer de eerste ijver bekoeld is, valt het het zwaarst, dergelijke dagelijks terugkeerende offers van rust en gemak te brengen. Het ligt er maar aan, *waarom* men zich als jong meisje aan de taak van ziekenverpleegster wijdt. Vergis ik mij niet, dan is bij u de behoefte om mede te helpen het lijden van anderen te verzachten, de wensch om een bepaald doel voor uw leven te hebben, de reden waarom u zich bij ons heeft aangemeld?’

Clara antwoordde toestemmend.

‘Uw ouders hebben geen bezwaren gehad tegen uw plannen?’

‘Ik heb getracht ze te overwinnen; het meest

hielp mij de gunstige indruk, dien zuster Louise op hen heeft gemaakt’,

‘Heeft zij u ook verteld, dat u niet dadelijk kan geplaatst worden; dat u, na ingewonnen informaties, op de sollicitantenlijst komt en dan uw beurt moet afwachten?’

‘Louise heeft mij dit wel gezegd, maar ik hoopte toch, dat er met November plaats zou zijn. Nu ik eenmaal het besluit heb genomen, zou ik zoo heel gaarne zoo spoedig mogelijk beginnen. Het leven tehuis komt mij zoo nietig, zoo ontzettend onbeduidend voor bij alles, wat ik in het gasthuis kan leeren en kan doen’.

‘Ik vrees, dat het u in den eersten tijd in dit opzicht bitter zal tegenvallen. Juist voor u, die met zekere opgewondenheid het leven eener ziekenverpleegster wilt aanvangen, is de strijd en de ontgoocheling zwaar. Het leeren omgaan met zoovele verschillende karakters; het onderworpen zijn, niet alleen aan de directie der inrichting, maar ook aan de hoofdverpleegsters en eerste verpleegsters, daar waar men tehuis zijn eigen vrijen wil volgde, is een nuttige, maar vaak moeilijke leerschool. - Is u vroeger ooit van huis geweest?’

‘Nooit op kostschool; alleen om uit logeeren te gaan en....’

Er werd aan de deur getikt, en de directrice werd verzocht, 'zoo vriendelijk te willen zijn, even bij den dokter op zaal M te komen'.

'Plicht gaat voor!' en met een verontschuldiging, aldus ingekleed, verwijderde zich de directrice.

Alleen gebleven, kon Clara zich een gevoel van teleurstelling niet ontveinzen. Vol illusies voor de taak, die zij zich voor oogen had gesteld, zichzelf min of meer beschouwende als een heldin, die haar gemakkelijk tehuis, haar aangenaam leven opofferde, om zich te wijden aan een edelen werkkring van liefde en toewijding, onbewust dat ideaal in zichzelf verpersoonlijkende en verheerlijkende, gevoelde zij zich niet weinig ontnuchterd, toen haar die gewone vragen naar ouderdom, woonplaats, referentiën enz. werden gedaan. Dat onderzoek naar de redenen, die haar hadden geleid tot de keuze van dezen werkkring, iets, waaromtrent zij in zichzelf nimmer nog tot algeheele klaarheid was gekomen, ontstemde haar. Het scheen haar toe alsof de aureool, die de betrekking van ziekenverpleegster omgaf, werd weggevaagd, om plaats te maken voor de nuchtere werkelijkheid.

Het was haar daarom niet onwelkom, eenige oogenblikken alleen te zijn. Peinzend staarde zij uit het raam op de groote binnenplaats. Ondanks al de gedachten, die haar vervulden, werd zij alweder getrof-

fen door het typische der geheele omgeving. Helder schitterde de zon op de kleine ruitjes der vensters aan den overkant, en speelde door de takken der groote hoornen, midden op de binnenplaats, oude gedienden, wier takken zeker veel zouden kunnen verhalen van hetgeen in de jaren, die over hun hoofd waren heengegaan, in het gasthuis was voorgevallen: van den strijd, daar gestreden, en de overwinningen, daar behaald.

Onwillekeurig had haar oog gerust op de oude, logge, vierkante pomp met het groenbemoste houten dak, de vuilgele omlijsting onder den bovenrand, den zwaren, ijzeren slinger, die nu wel tot algeheele rust scheen gedoemd; op het schier vervelooze, gele kastje, tegen de pomp aangebouwd, waar de brandslang werd bewaard; op de gaslantaarn, die juist door een knecht, in blauw boezeroen en den zeemleeren lap over den schouder geslagen, met langzamen ijver werd schoongemaakt, - tot zij werd afgeleid door verschillende groepjes van menschen, die zich over de binnenplaats bewogen. Van alle kanten en uit alle hoeken kwamen jonge zusters te voorschijn, gevolgd door eenige mannen en vrouwen, die schalen en groote koperen bekkens droegen. Allen begaven zich naar één hoek van het gebouw, om na korten tijd terug te keeren, belast en beladen met het dampende middagmaal der patiënten.

Door een donkere, zwarte poort aan de overzijde, schuin verlicht door een binnendringenden zonnestraal, kwam een man te voorschijn, met een groote hengselmand vol medicijnfleschjes van allerlei grootte en kleur aan den arm.

Een dreunend, zwaarklinkend geluid in haar onmiddellijke nabijheid deed Clara opspringen. Een, twee, drie, viermaal werd de zware bel in eigenaardigen rythmus heen en weer bewogen, en een afgebroken, snel opvolgend getik van den klepel tegen den koperen wand der klok, liet zich hooren. Clara vroeg zich tevergeefs af, wat dit luiden te beteekenen had.

Uit een kleine, schier vervelooze, lichtgroene deur, rechts in een hoek van de binnenplaats, zag zij iemand naar buiten treden, die onbewust haar belangstelling had gewekt. Aan den levendigen, vastberaden stap, waarmede hij de binnenplaats overstak, aan den beweeglijken, scherpen blik, die rechts en links alles omvatte, aan het frissche, vriendelijke: 'Goeden morgen, vriend!' herkende zij den man, dien zuster Louise haar beschreven had: het hoofd der inrichting - hij die elken morgen het gebouw in alle richtingen doorkruiste, de smalle, roode portefeuille met papieren onder den linkerarm gekneld - snel, haastig, druk, vriendelijk, levendig, bevelend en gebiedend, allen en alles beheerschend door de kracht zijner persoonlijkheid.....

Toen Clara na een halfuur wachters door de directrice werd gehaald en bij den geneesheer-directeur toegelaten, viel het haar niet moeilijk zich te vergewissen, dat haar onderstelling juist was geweest, en dat zij dezelfde, levendige persoonlijkheid voor oogen had, die zij reeds op de binnenplaats had gadeslagen.

De dokter was nog bezig met een oud vrouwtje, dat klaarblijkelijk inlichtingen kwam geven over haar in het gasthuis opgenomen dochter. Voorover geleund zittend op het uiterste puntje van haar stoel, het frissche, paarse jakje onder een ouderwetschen palmdoek verscholen, de rimpelige handen gekruist over de hengsels van den karabies, die op haar breeden schoot rustte, luisterde zij - haar ééne oor naar den spreker gekeerd - met eerbiedige aandacht naar den 'prefester'; telkens, wanneer zij een klank opving, goedkeurend knikkend of weemoedig met het kleine hoofd schuddend, het onderhoud rekkend, alsof zij en haar kind de eenigen waren, aan wie de dokter zijn hulp verleende.

Eindelijk was zij vertrokken en kon de dokter Clara te woord staan; in den tusschentijd brieven lezende, documenten teekenende, een vraag aan den portier, die gebeld was, richtende, steeds bezig, druk, rusteloos, en toch tegelijkertijd alles van haar per-

soonlijkheid in zich opnemende, zooals de kort gestelde vragen duidelijk bewezen.

Het onderhoud, dat in hoofdtrekken neerkwam op hetgeen ook de directrice had besproken, had vrij lang geduurd.

Clara had het gasthuis verlaten. Zij had behoefte alléén te zijn, haar indrukken te verzamelen, zichzelf rekenschap te geven van haar eerste bezoek en van de gevolgen, die het onderhoud voor haar zou opleveren.

Het duizelde haar in 't hoofd: die drukte, die levendigheid, dat snel heen en weder zich bewegen in dien chaos, waaraan zij geen begin en geen einde kon vinden. De menigte gedachten, die zich in dat uur aan haar hadden opgedrongen, hadden haar afgemat. Het was haar, alsof zij nu reeds had kennis gemaakt met zekere ontgoocheling, die haar het ideale beeld van het gasthuisleven, zooals zij het zich had voorgesteld, verduisterde. Tusschen alles door drong zich de overtuiging aan haar op, dat men de ietwat zelfgenoegzame jonge dame wel gaarne in de inrichting wilde ontvangen, maar geenszins als een offer, door haar gebracht.

'Zoo er een vacature was - en voorloepig was daar nog weinig kans op' - dan zou zij geplaatst kunnen worden, als met November het cursusjaar begon; maar

zeer duidelijk, hoewel vriendelijk, had men haar te kennen gegeven, dat men, was zij eenmaal lid geworden van het groote huisgezin, aanspraak maakte op haar werkkraft, haar tijd, haar geheele persoonlijkheid met al haar gaven en talenten; dat zij zichzelf moest geven en, aldus zich aan de zieken wijdende, ruimschoots haar deel terug zou ontvangen aan ondervinding, aan wetenschappelijke kennis, niet het minst aan tevredenheid, aan voldoening voor haar gemoed. Geenszins als een voorrecht alléén voor de inrichting beschouwde men het, dat zij zich had willen aanmelden; het werd haar duidelijk gemaakt, dat het een eer was, mede te mogen werken aan het ideaal, dat allen zich in het gasthuis stelden: Blijmoedig werkzaam te zijn voor anderen.....

.....
De strenge plichtsopvatting, die haar was voorgehouden, had voor Clara een eigenaardige aantrekking; zij voelde bijna onbewust, dat zij in die omgeving zou kunnen vinden, wat haar ontbrak: een vaste hand, die haar leidde op den weg van haar leven naar het doel, dat, geheimzinnig, onklaar, voor haar geest zweefde.....

.....
Met November werd Clara leerling-verpleegster in het gasthuis.

Hoofdstuk IV.

De avond vóór haar vertrek naar het ziekenhuis was aangebroken; Clara had haar kamertje, dat zij jaren lang bewoonde, voor 't laatst betreden. Zij had met haar ouders en zusters aan den avondisch gezeten; werktuiglijk had zij goeden nacht gekust en was de trappen op naar boven gegaan. Het gaslicht brandde boven haar kleine schrijftafel, nu ontdaan van al haar boeken, al de grootere en kleinere souvenirs, haar zoo dierbaar: de portretten van ouders en vriendinnen, die jarenlang dezelfde plaats vóór haar hadden ingenomen.

Zij had alles ingepakt, wat zij kon medenemen, alles gesloten in den grooten koffer, die haar als een beeld der groote verandering in haar leven aanstaarde. Toch was er nog zooveel, waaraan haar hart bleef hangen, dat zij niet kon loslaten, dat zij meende om zich henen te moeten plaatsen in het nieuwe leven, dat haar wachtte.

Lang bleef zij door het venster staren; maar de regen, den geheelen dag mottig en druilig nedergevallen, was overgegaan in een snerpende jacht, en belette haar het uitzicht naar den overkant.

Clara liet de overgordijnen vallen, draaide het licht laag neer, en zette zich in het kleine stoeltje voor het brandende vuur, de voeten uitgestrekt naar de zachte warmte van het knappende hout in den haard, dat een rossigen gloed deed spelen over het plafond en grillig de omgeving verlichtte.

Nog eenmaal droomde zij terug in het verleden; zij doorleefde in die oogenblikken haar geheele jonge bestaan, en voelde nog weder het onvoldane daarvan. De lust tot krachtdadig werken, tot strijden om de nooden van het sociale leven te lenigen; de bezielende adem van het dienen der liefde ontwaakte in haar. Zij richtte het hoofd op en, met een weemoedigen blik op de omgeving harer kinderjaren, boog zij het hoofd, en een onuitgesproken gebed om kracht tot de taak, die zij vrijwillig op zich had genomen, vervulde haar geest.....

.....

Den volgenden dag regende het harder dan ooit. De raampjes der vigelante, die haar naar het gasthuis voerde, waren door den regen van onder tot boven bespat en belemmerden haar het uitzicht naar buiten.

Clara had verlangd alléén te gaan; zij had bij het afscheid zich moedig gehouden, de tranen teruggedrongen, die op 't laatst haar trachtten te overweldigen, en met heldere stem den koetsier toegeroepen: 'Naar het gasthuis!' Nog een groet, een laatste blik, en, achteroverleunend in het rijtuig, barstte zij in tranen uit.

Niet lang echter gaf zij zich aan haar smart over. Vóóordat zij het oude gebouw bereikte, had zij haar kalmte herwonnen, en uiterlijk moedig en opgewekt stapte zij naar binnen.

Zij werd weder binnengelaten in die kamer met de oude wapens, waar zij bij haar eerste bezoek ook was geweest. Een oogenblik later werd zij geroepen op het kantoortje der directrice, die haar met een 'Welkom, zuster!' ontving, waarna haar over de groote binnenplaats de weg gewezen werd, langs ontelbare trappen, naar de zolderverdieping, waar zij met elf andere verpleegsters slapen moest.

Voor het eerst kleepte zij zich in de eenvoudige pleegzustersjapon: nu niet voor de aardigheid, om zich in haar nieuw gewaad aan haar kennissen te vertoonen, maar in vollen ernst, als het symbool van haar aanstaand leven.

Met eenige andere verpleegsters trad zij op dien eersten November het nieuwe leven in. Elkander geheel vreemd, uit verschillende oorden van het land

bij elkander gebracht, werden zij door de gelijkheid van hun lot tot elkaar aangetrokken. Te zamen werden zij in de kamer van den geneesheer-directeur geroepen.

Onwillekeurig dacht Clara terug aan het bezoek, vroeger daar gebracht. Zij zag weder vóór zich het doove oude vrouwtje, dat niet anders had gezegd dan: 'Ja, prefester; neen, prefester!', en dat maar niet had weten heen te gaan.

Nu waren er voor haar oogen ontelbaar vele personen in de kamer; rechts van den dokter de directrice, die zij reeds kende; verder dames in zwarte japonnen en witte, groote schorten, allen met het ivoren kruisje, dat zuster Louise ook had gedragen; een heer, dien zij eerst voor een dokter aanzag en die later bleek de hoofdverpleger te zijn; en verder een aantal nieuwe zusters, zooals zij, allen min of meer linksch en verlegen zich toonende in hun nieuwe kleeding, die zich nog niet recht naar hun persoonlijkheden had gevoegd.

Met een hartelijk, ernstig woord werden zij door den dokter welkom geheeten. Clara zou slechts enkele zinnen daarvan hebben kunnen navertellen; zij wist alleen, dat zij werd voorgesteld aan de verschillende hoofdverpleegsters, en aan één, op wier afdeeling zij werkzaam zou zijn, in het bijzonder. Met een handdruk werd zij voor het eerst als 'zus-

ter' begroet. Toen allen te zamen de kamer hadden verlaten, werden zij door de directrice een trap op, langs een groote zaal met een oneindig aantal kribben door een smalle gang naar een kleine, volle eetkamer gebracht, waar reeds heel wat zusters verzameld waren. Na haar plaats met de anderen te hebben ingenomen aan de lange, smalle tafel, die veel te weinig ruimte aanbood voor al die zusters, en na voorgesteld te zijn aan een vriendelijke, bedrijvige dame, die alles scheen te regelen.... kreeg zij een gevoel, of haar keel toegeschroefd was, en het was haar onmogelijk, ook maar het minste te gebruiken.

Later ging zij met de geheele schare zusters naar buiten, maar de regen joeg hen naar binnen en, toen eindelijk de klok drie úur had geslagen, werd zij door de hoofdverpleegster harer afdeeling naar de zaal gebracht en begon haar eigenlijk leven als pleegzuster.

Zij kon zich geen rekenschap geven van den indruk, dien de lange zaal - met al haar gelijksoortige bedden; met patiënten, die allen op elkaar geleken; met zusters, die allen dezelfde blauwe japonnen, dezelfde witte schorten, dezelfde sleutelbroches droegen - op haar maakte. In die gelijksoortigheid was voor Clara op dat oogenblik iets vervelend vermoeiends, ondanks de wisselende indrukken, door haar ontvangen.

Hoofdstuk V.

Na ongeveer drie maanden in het gasthuis te hebben doorgebracht, werd zuster Clara overgeplaatst naar barak II, de afdeeling der besmettelijke ziekten.

Zij had er wel tegen opgezien, het groote huis met al zijn ongerieflijkheden, maar ook met zijn prettige gezelligheid, te moeten verlaten, om naar de alleenstaande houten barak te gaan bij een hoofdverpleegster en een vijftal zusters, die zij niet kende. Zij zou de kleine, gezellige eetkamer, met de vijf smalle ramen en de zoo slecht bij de omgeving passende Engelsche gravures aan de kale, witte muren, moeten verlaten. Nu zij de gonzende drukte van al die stemmen, van al die jonge meisjes, warm en moe van hun afdeelingen komende, opgewekt door hetgeen zij dien dag ieder in 't bijzonder hadden gezien en ondervonden, missen moest, kon zij zich nauwelijks

voorstellen, dat zij de eerste dagen na haar komst in het gasthuis zich zoo vaak geërgerd had over diezelfde omgeving.

Wel was en bleef de ruimte te klein voor het steeds aangroeiend getal verpleegsters; wel waren de muren nog even wit, de stoelen nog even hard, de verpleegsters nog even druk; wel moest de huishoudster, die de tafel dirigeerde, nog dikwijls de zusters tot de orde roepen; maar zuster Clara had evenals zoovele anderen die omgeving leeren liefhebben, omdat zijzelf een deel uitmaakte van het groote gezin, en was gaan deelen in alles, wat er binnen de muren van het groote ziekenhuis voorviel. Zij kon nu begrijpen, wat zuster Louise haar zoo dikwijls had gezegd: 'Ik kon soms zoo terugverlangen naar die uurtjes op de kleine eetkamer van V, waar wij zoo gezellig konden leven maken, ons losmaken van de drukkende stilte der ziekenzaal en onszelf zijn in vroolijke uitgelatenheid'.

De uiting van frissche, jonge levenskracht, van jeugdigen overmoed, ingehouden gedurende de lange diensturen, te voorschijn komende bij het gezellig samenzijn, maakte moediger en sterker voor de taak, die den verderen dag weder wachtte.

Noode had zuster Clara afscheid genomen van haar vriendinnen, die zij nu slechts zelden meer zou ontmoeten.

Met een loodzwaar hart trad zij de barak binnen. Maar hoe verbaasd was zij bij het zien van de vriendelijke, ruime omgeving daar binnen die houten planken.

Zoo ergens, dan waren ook hier de goede smaak en de vindingrijkheid der zusters tentoongespreid. In de groote zalen met geoliede, houten wanden rustte het oog met welgevallen op de ijzeren kribben, hier bij uitzondering zonder gordijnen; op de nette kastjes, nog de sporen van nieuwheid vertoonende; de bloemen op de tafels en in de bloemenmand; en niet het minst op de tallooze platen, groot en klein, die de eentonige eenvormigheid van het houten beschot braken.

Weldra was Clara geheel tehuis geraakt in deze nieuwe omgeving, en later herinnerde zij zich de maanden, daar doorgebracht, zeker niet als de minst aangename van haar verblijf in het gasthuis....

.....

Het was haar beurt, de nachtwake te houden. Er waren niet veel patiënten op de afdeeling. Op de kleine typhuszaal lagen vier mannelijke lijdens, waarvan één nog zeer ernstig ziek. Op de andere zalen was het kalm: een twintigtal patiënten sliepen rustig door; een enkelen keer slechts klonk het elektrische belletje, boven elke krib aangebracht, om haar hulp in te roepen.

De andere zusters hadden zich, vermoeid van hun werk, ter ruste begeven. De hoofdverpleegster zat nog op haar kamer naast de ziekenzaal te lezen en moest de nachtronde nog doen.

Zuster Clara had een gevoel van kalme verantwoording, toen als ware 't de zorg voor de geheele omgeving op haar schouders rustte. Zij was op het kleine zaaltje hij de ernstige zieken gaan zitten, tevens het oog houdend op de andere zalen, waar het laag neergedraaide gaslicht een zachten, geheimzinnigen glans verspreidde onder de groene, geplooidde kappen.

De stilte om haar heen, van tijd tot tijd afgebroken door het kreunen van een zieke, het omwoelen van een der anderen, het geblaf van een hond in de verte of het geroep der kooplui, die nog op den laten avond hun waren ventten in de Jacob van Lennepstraat, oefende een geheimzinnige kracht op haar.

Hier in deze ziekenzaal vooral had zij, ten volle erkennende wat de wetenschap van den medicus leerde, gevoeld, hoeveel er voor de verpleegster te verzachten viel, hoe door haar verzorging werd aangevuld, wat de kennis van den dokter had voorgeschreven.

Het onuitputtelijke geduld, waarmede de hoofdverpleegster haar was voorgegaan in den omgang met den patiënt die juist dien morgen was ontslagen, had haar diep getroffen. Telkens en telkens had hij het

bed willen verlaten, koortsachtig ijlend en in zijn verwardheid meenende zijn kameraden te zien, die hem te lijf wilden. De zachtheid, waarmede zij enkel door den invloed harer persoonlijkheid hem tot rust wist te brengen, en de zorg, waarmede zij hem waarnam, waren bewonderenswaardig geweest. Toen, na dagen van onrust en opgewektheid, hij tot een onverschillige kalmte verviel, ineengezakt na de overspanning, en toen later de moeilijke dagen aanbraken, dat hij, tot bewustzijn teruggekeerd, als een kind dwong om meer en ander voedsel, had Clara de stand-vastigheid bewonderd, waarmede de verpleegster had weten vol te houden, niettegenstaande de klachten van den patiënt. Eindelijk was het heerlijke oogenblik aangebroken - een feestdag voor patiënt en voor verpleegster - dat hij voorzichtig wat aardappelen en groente mocht gebruiken, en nog eenige dagen daarna mocht hij het bed verlaten. Clara benijdde haar vriendin het zalige gevoel, mede te hebben gewerkt aan het herstel van den haar toevertrouwd en lijder. Bij het afscheid nemen had zij dezen met tranen in de oogen hooren verklaren: 'Zuster, ik ben wel eens lastig voor u geweest, maar ik had ook zoo'n honger!'

.....

.....

Een 'goeden avond, zuster!' en de zachte stap van

den wachtdokter, die nog eens vóór den nacht naar zijn patiënt kwam zien, werd gehoord. Na met haar den toestand besproken, haar eenige wenken gegeven, en belangstellend gevraagd te hebben of zij nog moeilijkheden voorzag, ging de dokter met een vriendelijk: 'rustigen nacht, zuster!' verder.

Wat Clara met verrassing ontwaard had in haar nieuwe omgeving, was de onderlinge achting en waardeering, die er in het ziekenhuis tusschen allen heerschte, maar niet het minst tusschen de doctoren en de verpleegsters. Het was of onbewust het gevoel bestond, dat alleen door elkander hoog te achten, door zonder eigenbelang samen te werken ten behoeve der zieken, de soms moeilijke verhouding, door de omstandigheden te voorschijn geroepen, overwonnen kon worden. In den beginne was het haar vreemd geweest, die omgang met jonge mannen onder allerlei omstandigheden, dat dagelijks samenzijn bij de morgen- en avondvisite, en het was haar langzamerhand duidelijk geworden, dat alleen door een heilige opvatting van haar beroep en ernstige degelijkheid van karakter haar taak mogelijk kon gemaakt worden.

De rustige, ongekunstelde en vertrouwelijke omgang der hoofdverpleegster met den dokter, de vriendschappelijke verhouding, die echter nimmer gelegenheid bood tot een minder juiste opvatting, maakte het de

jongere zusters gemakkelijk den juisten toon aan te slaan.

Nog had zij kunnen behouden haar innige vereering voor de kennis van den geneesheer, zelfs dáár, waar voor den zieke geen genezing meer te wachten was. Zij had het strijden der wetenschap tegen de ziekte gevolgd: dankbaar wanneer de zieke herstelde; teleurgesteld, maar nimmer in haar vertrouwen geschokt, als de middelen faalden. - Zij had leeren inzien, welk een ernstige verantwoordelijkheid der verpleegster was opgelegd, door hij de lijdens het onbepaalde vertrouwen in den behandelenden geneesheer te blijven handhaven, en welke genezende kracht reeds lag in dit steunen op den arts.

Wel waren onder de vele jonge zusters de beoordeelingen over de jonge adsistenten, vooral als een nieuwe dokter zijn intrede in het gasthuis deed, niet uitgebleven; wel waren de eigenaardigheden van ieders persoonlijkheid niet onbesproken gelaten; maar de aangename stemming, die er heerschte, was nimmer verbroken. Het was der beschaafde jonge vrouw mogelijk gemaakt in deze omgeving werkzaam te zijn.

De nacht was vrij rustig geweest. Clara had zich den tijd kunnen gunnen om iets te lezen en te werken. Tegen den morgen vooral gevoelde zij zich koud en trachtte zij door bezig te zijn zich warm te houden.

Zij was op de zaal reeds druk aan het werk, toen de andere zusters slaapdrongen en verkleumd binnen-kwamen. Door zuster Clara met een vriendelijk 'goeden morgen' en een warm kopje thee ontvangen, waren allen spoedig aan het werk getogen.

Het was Dinsdag, een drukkere dag dan gewoonlijk voor de afdeeling. Des ochtends om 9 uur verscheen de professor, die patiënten kwam zien om des middags op het college te bespreken. Zuster Clara had van den eersten Dinsdag af, dat zij de rijzige gestalte van den hoogleeraar met het fijnbesneden gelaat, de lange, zwarte haren en de vriendelijke, blauwe oogen de afdeeling had zien binnenkomen, een warme belangstelling voor hem gekoesterd. Met de behoefte aan vereering, jonge meisjes zoo eigen, had zij zijn persoonlijkheid bekleed met alle deugden, die haar ideaal verwezenlijkten. Het was de stille wensch van haar hart, door hem te worden toegesproken; meest zag zij hem slechts in de verte, sprekende met de hoofdverpleegster, de kribben langs gaan, om de patiënten te bezien; vriendelijk en belangstellend ook voor de zusters, die hij op de afdeeling reeds langer kende.

Des namiddags om drie uur, als het college begon, hinderde haar de voorafgaande drukte der studenten, het gegons en gepraat, de luidruchtigheid, waarmede zij binnenkwamen. Slechts als de professor de zaal

betrad en het college een aanvang nam, voelde zij zich gelukkig. In een hoek der ziekenzaal, waar het college op deze afdeeling gehouden werd, woonde zij de voordracht bij, gelukkig wanneer zij enkele woorden kon opvangen, tevreden bij de gedachte, daar te mogen wezen en den volgenden Dinsdag haar zelfde plaatsje weder te zullen innemen.

Er waren weken, dat er geen college gegeven werd of dat zij op dien tijd slapen moest na de nachtwake; dan kostte het haar moeite, haar teleurstelling te verbergen, en toch schaamde zij zich, die te openbaren aan wien ook.....

.....

Hoofdstuk VI.

In het bedrijvige leven van het gasthuis was de winter voorbijgegaan eer Clara het vermoedde. In de barak, geheel buiten tusschen de boomen gelegen, had zij meer gelegenheid, dan de andere zusters in het huis, om van de heerlijke, opwekkende voorjaarslucht en het jonge, frissche groen te genieten.

De vacantiedagen der zusters, reeds in den voorzomer begonnen, waren voor zuster Clara in Juni aangewezen. Hoe gelukkig zij zich ook in haar nieuwen werkring gevoelde, met reikhalzend verlangen zag zij uit naar den terugkeer in het ouderlijk huis; naar de vrije vacantiedagen, die zij in het buitenland zou doorbrengen. Het vooruitzicht van eens 'niets te doen te hebben', uit te kunnen rusten zooveel zij wilde, leek haar een genot.

Vroolijk verliet zij haar medezusters, tevens afscheid nemende van de afdeeling, waar zij waarschijnlijk niet meer zou terugkeeren na haar verlof, daar zij overgeplaatst zou worden naar een der afdeelingen van het groote huis.

Clara gevoelde zich aanvankelijk overgelukkig in haar vrije dagen: door allen gevierd, bewonderd, buitengewoon geprezen om de zelfopofferende liefde van haar bestaan, meende zij als in een ideale wereld te leven, gedragen door den adem van bewondering en lof. Het kostte haar moeite, zich niet als beter, als boven haar omgeving staande te beschouwen. Toen haar hulp als verpleegster werd ingeroepen bij een klein nichtje, dat plotseling ziek was geworden, en zij zich om haar handigheid, vastberadenheid en flinkheid door den vreemden dokter hoorde roemen, geraakte Clara in een stemming van tevredenheid en ingenomenheid met zichzelf, die de goede lessen en nuchtere ondervindingen van het gasthuis geheel deden vergeten.

Na een warmen zomerdag, een der laatste van Clara's vacantie, had zij met haar vriendin, die de reis medemaakte, langen tijd op en neder gewandeld. Door de takken der donkere boomen van het bosch glinsterde het maanlicht met betooverenden glans. Er was concert geweest in 't Kurhaus; de wilde, vroolijke tonen der militaire kapel hadden alle harten sneller doen

kloppen; het slotstuk was met daverend applaus begroet, en, terwijl allen zich in een langen sleep van lachende, pratende, vroolijke menschen naar hun tijdelijke woningen terugbegaven, dwaalden de beide meisjes langzaam van de bonte schare af en vervolgden hun weg onbewust, geheel verdiept in de aangename herinneringen aan hetgeen zij in die dagen hadden genoten.

Clara was weder geheel de oude geworden. Die maanden, in het gasthuis doorgebracht, schenen haar een droom en, als zij des morgens wakker werd, kon zij zich soms met moeite voorstellen, dat Clara van Doorn en zuster Clara één en dezelfde persoon waren.

Toen zij op haar kamer kwam en de lamp aanstak, om zich ter ruste te begeven, viel haar oog op een brief uit Amsterdam aan haar adres. Vol haastig verlangen opende zij dezen; hij was van een der zusters uit het ziekenhuis:

'Beste Clara!

'Toen ik je beloofde bij je vertrek uit ons midden, je eenige tijding uit het ziekenhuis te doen toekomen, dacht ik weinig, dat de inhoud van mijn schrijven van zoo treurigen aard zou moeten zijn. Wij zijn allen nog te zeer

geschokt door het gebeurde, om geregeld alles te kunnen vertellen; maar ik zal het beproeven.

Toen je nu bijna veertien dagen geleden ons verliet, waren we allen nog zoo vroolijk te zamen, en nu - het is zoo stil en droevig in huis.

Ik zal je niet langer in spanning laten, maar je meedeelen, wat er gebeurd is. Na een ziekte van slechts vier dagen is onze dokter M..... Woensdag gestorven.

Gij, die ook met hem eenigen tijd op de afdeeling gewerkt hebt, zult zeker niet minder dan wij door dit plotseling sterfgeval getroffen zijn. Verleden Woensdag vóór acht dagen, dus een paar dagen na je vertrek, werd hij in de barak geroepen, bij een kind met diphtheritis en roodvonk, meen ik.

Vrijdag voelde hij zich niet wèl, en Zaterdag na de ochtendvisite ging hij te bed. Toen dokter S. voor hem de avondvisite deed, zeide hij ons: 'Ik vrees, dat collega M. de mazelen heeft'. Natuurlijk gaf dit gezegde aanvankelijk aanleiding tot de noodige hilariteit. Wij stelden ons dien grooten, forschen man voor, door de mazelen aangetast, en, zonder eenig vermoeden van den ernst zijner ziekte, wenschten wij hem uit de verte een spoedig herstel toe.

Zondag waren de berichten reeds slecht; de mazelen bleken een heftige roodvonk te zijn geweest. Maandag kwam zijn vader, en reeds Woensdag-nacht bezweek hij.

Het was alsof allen, patiënten zoowel als huisgenooten, een dierbaren vriend hadden verloren, zoo machtig was de indruk, door deze tijding teweeggebracht.

O, Clara, het spijt mij zoo voor je, dat je weg waart. Hoe diep treurig deze dagen ook waren, toch ben ik dankbaar, niet afwezig te zijn geweest.

Gisteren is hij begraven. Des morgens verzamelden wij ons allen in de kleine kerkzaal. Midden in de ruimte stond de kist op een zwarte katafalk, tusschen groen en planten, en bedolven onder tal van groote en kleine kransen. Alle afdeelingen zonder onderscheid hadden groen en bloemen gestuurd.

Aan 't voeteneind een kleine krans van enkel witte rozen met het opschrift: 'Van de kinderen aan hun dokter'.

Gij weet, hoe hij ze liefhad, die kinderafdeeling, dat kleine zaaltje, waar hij zoo vaak te vinden was, en hoe de kleine patiëntjes hem aanhingen. Zoo kort geleden, met zijn ver-

jaardag, weet ge nog, waren al de kinderledi-kantjes met vlaggetjes versierd.

Wij stonden allen om de kist geschaard, toen de familie binnenkwam: de vader gebogen onder zijn diepe smart; de moeder snikkend aan den arm van een harer zoons. Het kerkorgel speelde, en onder den plechtigen indruk daarvan konden wij ons bijna niet meer bedwingen.

O, Clara, ik kan niet op die zaal komen, of de bedwelmende lucht der kransen dringt nog tot mij door en brengt mij aan 't schreien.

Wij hielden allen zooveel van hem; hij wijdde zich zoo geheel en al aan zijn zieken, die zoo op hem gesteld waren. Hij was nog zoo jong; ik kan nòg niet begrijpen, dat het zoo is, en dat wij hem nooit meer op de zalen zullen zien; het is alsof hij nog terug moet komen. Ik vind het verschrikkelijk, dat iemand, die tot doel van zijn leven stelde, anderen beter te maken, nu zelf bezweken is, aangetast door een lijden, dat hij van een zijner patiënten had overgenomen.

Mijn brief is droevig, lieve Clara! ik kan die sombere stemming niet van mij afzetten, en over niets anders schrijven.

Tot ziens! Spoedig, hoop ik, zijt ge weder in

ons midden. In gedachten zult gij veel bij ons zijn.

UW JEANNE'.

Clara had niet anders dan met tusschenpoozen dezen brief kunnen lezen. Met moeite had zij door haar tranen heen het schrift kunnen ontcijferen. Zij deed haar best, zich kalm te houden en te denken, dat het een vreemde was, die was heengegaan; maar, niettegenstaande dat, leek het gemis van dien vreemde in de omgeving, waarin zij hem had gekend, haar zoo groot. Zij voelde nu meer dan ooit zich een lid van het groote gezin, waartoe zij toch slechts tijdelijk behoorde, en het kwelde haar, dat zij niet had kunnen deelen in de liefdevolle hulde, aan den doode gebracht.

Clara verlangde naar het ziekenhuis terug, al dacht zij ook met huivering aan de ledige plaats, die zij er zou vinden.

Hoofdstuk VII.

Het kostte zuster Clara meer moeite, zich aan den gewonen gang van het ziekenhuisleven te gewennen na haar verloftijd, dan zelfs in de eerste dagen van haar komst aldaar het geval was geweest.

Na al de opwinding der vacantiedagen, en de buitengewone oplettendheden, die haar in dien tijd waren bewezen, vertoonden zich de dagelijks terugkeerende bezigheden op de ziekenzaal in al hun eenvoudige waarheid aan haar oog, ontdaan van de bekoring, waarmede de onbekendheid en nieuwheid in den aanvang ze hadden bekleed.

Zij had in die dagen geen oog meer voor hetgeen heilig en schoon is in het leven eener ziekenverpleegster; zij zag slechts de treurige, koude werke-

lijkheid van armoede, van het lijden, waartegen geen verzachting mogelijk was, en beproefde zelfs ook niet meer, dit naar vermogen te lenigen.

Haar geest kwam in opstand tegen de schrikwekkende onrechtvaardigheid van 's menschen bestaan, de machteloosheid der wetenschap; zij kon geen troost meer vinden in het vertrouwen op een hooger bestuur, dat des menschen lot regelt en leidt.

Zij ergerde zich aan de vroolijkheid en opgewektheid der zusters om haar heen, beschouwde hun blijmoedigheid als onverschilligheid en ongevoeligheid, en verdiepte zich bij voorkeur in de meest donkere, de meest materialistische levensbeschouwingen.

De vreemde omgeving der afdeeling, waarnaar zij bij haar terugkomst was overgeplaatst, bracht niet weinig er toe bij, dit gevoel in haar te versterken.

Sinds haar komst in het gasthuis, had zij maar één vrees gekoesterd, namelijk die, van op de zenuw-afdeeling te worden geplaatst. Zij wist, dat haar beurt evengoed zou aanbreken als die van de anderen, maar nog altijd had zij gehoopt, dat het er wel niet van komen zou, en had zij de gedachte aan verpleging bij de zenuw-patiënten zooveel mogelijk van zich afgezet.

Zij kende de afdeeling, doordat de gang naar de eetkamer der zusters haar dagelijks voorbij de zaal

bracht; zij had zich vaak verwonderd over de meestal rustige opgewektheid, èn der zusters, èn der patiënten; maar, niettegenstaande al het geruststellende, dat haar hieromtrent door de bevoegden werd medegedeeld, bleef zij als een donkere stip het uur beschouwen, dat ook zij naar deze afdeeling zou worden gezonden.

‘Weet ge, dat ge naar de vrouwen-zenuwafdeeling wordt overgeplaatst, zuster Van Doorne?’ vroeg een der zusters haar, toen zij nauwelijks tijd had gehad, zich bij haar tehuiskomst van hoed en mantel te ontdoen.

De trotschheid, aan zuster Clara's karakter eigen, belette haar, den schrik, die haar overviel, openlijk te toonen. Een kalm: ‘dat had ik wel verwacht’ was het eenige antwoord, dat de spreekster van haar ontving. Zij was innerlijk blijde, dat men haar dit bericht zonder eenige voorbereiding had medegedeeld; nu was het haar mogelijk, zich goed te houden, wanneer het officieel tot haar kwam.

Des namiddags werd zij in de kamer van den dokter geroepen. Eenige uren later was zij reeds op de nieuwe zaal bezig.....

.....

.....

Zuster Clara, die met vooringenomenheid de haar nu aangewezen taak had aanvaard, gaf zich aanvankelijk weinig moeite om het goede op te zoeken, dat de nieuwe omgeving aanbood, en het kwade, dat elke afdeeling min of meer eigen is, voorbij te zien.

De vrouwen-zenuwafdeeling was, evenals die der mannelijke zenuwlijders, onder de zusters meer bepaald bekend als 'de zaal van dokter', met welke uitdrukking hier het hoofd der inrichting bedoeld werd.

Zuster Clara had vroeger den geneesheer-directeur slechts een dagelijksch meer vluchtig bezoek aan de afdeelingen zien brengen, uitgenomen den éénen dag in de week, dat de 'grootte visite' gemaakt werd, of wanneer hij de anamnese van nieuw-ingekomen patiënten kwam opnemen.

Toen zij na eenigen tijd meer aan de omgeving gewend geraakt was, begon zij hem nauwkeuriger gade te slaan bij het morgenbezoek, en op te letten, hoe hij dagelijks met deze patiënten omging.

De warme belangstelling, die hij voor het lot van ieder hunner koesterde, de onverbiddelijke waarheidsliefde en oprechtheid, waarmede hij met hen omging, nooit iets anders bewerende, dan hetgeen hij ten volle kon verantwoorden, nimmer trachtende hen door valsche beloften of bedrieglijke voorstellingen tot

kalmte te brengen, hadden een dubbele aantrekkingskracht voor haar, juist in de min of meer ontevreden, gedrukte stemming, waarin zij verkeerde.

Uit belangstelling ontwikkelde zich alras eerbied en achting voor zijn wijze van behandeling. Naar de mate harer zwakke krachten, trachtte zij hem na te volgen, en als onbewust ontwaakte in haar een warm gevoel van medelijden en deernis voor het lot dier arme patiënten.

Een hartelijker, degelijker opvatting van haar taak was hiervan het gevolg.

Zuster Clara kon, na eenige maanden op de afdeeling geweest te zijn, zich nauwelijks rekenschap geven van de verandering ten goede, die in haar had plaats gegrepen. De inspanning harer edelste en beste geestesgaven, die van haar bij de verpleging der zieken van geest gevorderd werd, had in haar een gevoel van plicht, van opoffering, van toewijding te voorschijn geroepen, waartoe zij zich vroeger nauwelijks in staat zou hebben gcacht.

De heilige eerezucht, ook het hare bij te brengen, om van die velen, die in het gasthuis werden opgenomen, enkelen althans geschikt te maken om tot hun vroeger huiselijk leven terug te keeren, hen te leeren, zich te voegen naar de eischen der maatschappij, en niet onder te gaan in den strijd om het bestaan,

was van onberekenbaren invloed op het karakter van zuster Clara zelf geweest.

Na de eerste ontgoocheling van haar leven als pleegzuster had zij bedreigd over te slaan tot de diep betreurenswaardige materialistische levensbeschouwingen, zoo eigen aan de jongelui dezer dagen.

De heilige ernst, die haar nu voor haar taak vervulde, was de goede engel, die haar voor dit gevaar behoedde.

Zuster Clara had geleerd, zichzelf te verliezen door zich te geven aan anderen.

De winst voor haar eigen gemoedsleven was er des te grooter om.....

.....

.....

.....

.....

Zuster Van Doorne was weldra een geliefkoosde verschijning op de afdeeling geworden; meer dankbaarheid en liefde ondervond zij van deze lijdereessen, dan zij had kunnen denken; het beschaamde haar, als zij, die welwillende hartelijkheid erkennende, terughacht aan haar ontevredenheid, haar koude, stuursche onverschilligheid der eerste dagen, en met des te meer ijver en toewijding vervulde zij haar taak.

Het was in het gasthuis onder de zusters niet

onopgemerkt gebleven, dat Clara niet alleen uiterlijk zich zeer in haar voordeel ontwikkeld had, maar dat ook de licht prikkelbare, soms opgewonden, dan weder neerslachtige stemming, die haar had gekenmerkt, een zoo gunstigen keer genomen had.

‘Onze blijmoedige zuster’ was de naam, haar door den dokter gegeven, die met groote belangstelling den innerlijken tweestrijd der jonge pleegzuster had gevolgd, en wiens goedkeurende, aanmoedigende woorden, wiens schijnbaar los daarheen geworpen wenken niet weinig hadden bijgedragen tot de ontwikkeling en vorming van haar karakter.

Een der groote voordeelen, die zuster Clara boven anderen juist op deze afdeeling vóór had, was haar goed ontwikkeld muzikaal talent. Zonder inspanning kon zij tijden lang den armen zieken afleiding bezorgen door op de oude piano haar repertoire van muziekstukken ten gehoor te brengen. Zelf zong zij weinig, maar onuitputtelijk was haar geduld bij het begeleiden der patiënten, voor wie het zingen, een halfuurtje 's avonds vóór het naar bed gaan of op de Zondag-namiddagen na het bezoek, een zoo welkome afleiding aanbood.

.....
.....
.....

Aan een harer kennissen schreef Clara in die dagen:

‘Gij vraagt mij, beste Dora, of ik je aanraad, mijn voorbeeld te volgen, en of gij de geschiktheid bezit, verpleegster te worden? Meer dan ooit ben ik doordrongen van het gevoel, dat geen jong meisje hiervoor geschikt *is*. Als ik nog eens nadenk, wie ik was, hoe overmoedig ik mij gevoelde, toen ik mij voor deze betrekking kwam aanmelden, hoe weinig ik de ware roeping eener verpleegster kende, dan verbaas ik mij niet, hoeveel ik heb moeten doormaken, alvorens ook maar eenigszins met vrucht voor mijzelf en anderen te kunnen werken. Men wordt niet bij intuïtie pleegzuster; men moet er toe gevormd worden. Niet alleen om de noodige theoretische kennis te verkrijgen; niet enkel om te leeren, hoe men de zieken moet helpen, verbinden, verplegen, is het te doen: meer dan iets anders moeten wij leeren aan onszelf te arbeiden, ons te hervormen, te ontwikkelen, beter, krachtiger, reiner te worden in den kring, waar wij tijdelijk geplaatst zijn. Zóóvele zaken, zoovele kleine plichten zijn overgelaten aan onze nauwgezetheid, aan onze trouwe plichtsbetrachting, dat wij op een zaal òf *alles* zijn, òf *niets*. Het zijn de gulden eigen-

schappen van hart en gemoed, die ons leeren, hoe die vele kleine zorgen te besteden aan onze zieken, ons te verplaatsen, in het leed, dat hen drukt, te leven *met* en *voor* hen. De 'zuster' is het, die, aldus met hooger geestesgaven toegerust, de plaats heeft ingenomen der vroegere 'bewaakster'. De 'zuster', die door haar beschaving, haar kalmte, haar vriendelijken blik, rust brengt zelfs dáár, waar tijdelijk of voor immer de geest verduisterd is geworden. Ik heb daardoor bij ondervinding leeren inzien, dat er geen nuttiger, geen moeilijker, maar ook geen wenschelijker leerschool tot vorming van ons karakter kan zijn, dan het ziekenhuis. - Alléén als gij, dit inziende, hier wilt komen met het vaste voornemen om te leeren; als gij met een hart vol van liefde en toewijding trachten wilt, de moeilijkheden te overwinnen, die allen hier doorworstelen moeten - en die, ik weet het uit ondervinding, geenszins gering te achten zijn - alleen dàn kan ik op je vraag vrijmoedig antwoorden: Kom en help aan dit groote liefdewerk mede!

'Ik heb zelf bange, moeilijke dagen doorgemaakt, maar ik voel, dat het niet vergeefs is geweest, wijl ik een *beter* mensch ben geworden.

‘Veel zal er in de toekomst nog veranderen moeten; maar de grondslag is gelegd, nu de beschaafde vrouw zich wil geven voor de arme lijdens, die haar hulp behoeven.

‘Herkent gij, Dora-lief, in dit ernstig schrijven de opgewonden, overmoedige Clara van voor anderhalf jaar? Denk echter niet, dat ik somber of mistroostig ben geworden: geenszins! Als gij ons geheele troepje zaagt, gij zoudt over de opgewekte stemming, die er heerscht, je verheugen. Maar toch - ik beken het van ganscher harte - ik *ben* veranderd. Het lijden van anderen heeft invloed op mij gehad. Ik heb leeren inzien, dat de solidariteit van 's menschen bestaan een onomstootelijke levenswet is'.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Hoofdstuk VIII.

In Januari werd zuster Clara van leerling-verpleegster tot eerste verpleegster bevorderd op de mannen-chirurgische afdeeling.

Met vreugde begroette zij deze onderscheiding, al ontveinsde zij zich niet de moeilijkheden en bezwaren, aan deze verandering verbonden.

Als *eerste* verpleegster eener afdeeling, die uit verschillende ver van elkander gelegen zalen bestond, moest zij geheel de leiding van haar zaal op zich nemen, zij het ook onder de onmiddellijke controle van den hoofdverpleger.

Zij wist maar al te goed, dat de *eerste* verpleegster der zaal vaak handelend moet optreden en tegelijkertijd den noodigen tact moet bezitten, om het gezag van het hoofd der afdeeling te handhaven en te doen eerbiedigen.

De zaal zelf had, althans wat de patiënten betreft, veel aantrekkelijks voor haar, schoon de houten barak, gebouwd voor een tijdelijk verblijf van choleralijders, zeker niet aan de eischen van den tegenwoordigen tijd ook maar eenigermate kon voldoen.

Voor het eerst smaakte zij het genot, een eigen kamertje, hoe klein ook, te bewonen. Onder de opofferingen, aan het leven eener pleegzuster verbonden, was voor zuster Clara zeker een der grootste geweest, dat zij haar eigen lieve kamer in het ouderlijk huis moest missen. In deze groote omgeving had zij geen hoekje gehad, dat zij haar eigen had kunnen noemen; met tevredenheid had zij er zich in geschikt, op de groote zolderzaal met elf andere verpleegsters te wonen. Nu zij zich echter in het kleine voorkamertje van de barak, met het gezellig uitzicht op de groote boomen, die het oude gebouw omringden, verplaatst zag, kon zij nauwelijks gelooven, dat zij al die maanden dit voorrecht had kunnen ontberen.

Met den haar eigen smaak, en gedreven door de behoefte aan iets gezelligs en huiselijks om zich heen, had zij het kleine verblijf in een aardig kamertje herschapen, en menig gezellig uurtje brachten de zusters daar door, omringd door al die grootere en kleinere aardigheden, die Clara indertijd van huis had medegenomen.

De eerste weken ging zij eenigszins gebukt onder de verantwoordelijkheid, die op haar rustte. Een aanmerking, in die dagen door den geneesheer-directeur aan den hoofdverpleger over een verzuim harerzijds gemaakt, kostte haar bittere tranen, maar was haar tevens een spoorslag tot trouwe en nauwgezette plichtsbetrachting.

Het werd nu ook haar taak, de morgen- en avondvisite met den dokter der afdeeling te maken en hem bij kleine operaties en het verbinden der patiënten de behulpzame hand te bieden. Zij had het geluk, in den jongen arts iemand te vinden, die niet alleen voor de aan zijn zorgen toevertrouwde lijdens met hart en ziel leefde, maar ook tegenover de zusters met de meeste bereidwilligheid was vervuld.

Hij waardeerde het, op de hulp der beschaafde jonge vrouw aan het ziekbed te kunnen rekenen, en vol vertrouwen haar de nakoming zijner wenken te kunnen overlaten. Hij stelde er prijs op, haar zooveel mogelijk in te lichten, waar zij met de eene of andere vraag tot hem kwam, en, nu Clara dezen winter met grooten ernst werkzaam, was voor het examen, dat zij in 't najaar als ziekenverpleegster wenschte af te leggen, waren zijn heldere verklaringen en de belangstelling, die hij toonde in hetgeen zij op den cursus leerde, voor haar van onberekenbaar nut.

Practisch hielp hij haar toepassen wat zij had bestudeerd, en met het grootste geduld herhaalde hij wat in den beginne haar nog onduidelijk bleek te zijn.

Het was op een helderen voorjaarsmorgen, dat zuster Clara alles in gereedheid moest helpen brengen voor een been-amputatie van een harer patiënten. Wel was zij herhaaldelijk reeds bij kleinere of grootere operaties tegenwoordig geweest, en had verschillende kleine diensten mogen bewijzen; maar nu voor heb eerst moest zij meer bepaald handelend optreden, en niet zonder eenige spanning had zij dan ook den morgen tegemoet gezien.

Met den hoofdverpleger had zij den patiënt in gereedheid gebracht, de noodige wenken achterlatende voor de zuster, die tijdelijk haar plaats op de afdeeling innam.

In de operatiezaal was alles in orde en zóó ingericht, dat de lijder zelf zoo min mogelijk een droevigen indruk kon ontvangen van hetgeen er met hem zou gebeuren.

Zuster Clara had hem moed ingesproken, hem getroost, toen hij, de jonge krachtige man, zielsbedroefd eindelijk toestemming had gegeven tot de amputatie. Het kostte hem zooveel, op zoo jeugdigen leeftijd een zijner beenen te moeten verliezen! Niet zonder voldoening daarom bemerkte zij, dat haar tegenwoordig-

heid medewerkte om hem rustig en moedig te doen zijn.

Met de grootste belangstelling volgde zuster Clara de geheele operatie; met zekeren geheimzinnigen eerbied staarde zij op de kundige hand, die zoo juist de goede plaats wist te vinden en nimmer aarzelend voortging, tot den einde toe, met vaste, ernstige kalnte.

Op een wenk stond zij klaar met hetgeen gevraagd werd; geen woord werd door een der aanwezigen gewisseld; alles ging van zelf; men begreep elkander, zonder dat een wensch werd geuit.

De operatie was verricht met de keurige netheid, den operateur eigen. De patiënt was naar de afdeeling teruggebracht en lag dommelend verzonken in de nog blijvende bedwelming der narcose.

Toen eerst voelde zuster Clara, in welke spanning zij deze morgen-uren had doorleefd.....

.....

.....

Met groote voldoening zag zij later op dezen tijd terug, van 't oogenblik af, toen voor het eerst het verband verwisseld werd en de wond er zoo prachtig uitzag, als men slechts wenschen kon, tot de dagen, toen met behulp van een kunstbeen de arme jonge man weder leerde loopen en de hulp der zuster vaak vereischt werd om hem bij deze oefening te steunen

en zelfvertrouwen in te spreken om alléén te gaan.

Later, toen diezelfde lijder, zijn kunstbeen met even groot gemak als het gezonde been gebruikende, zijn trouwe verzorgster en zijn medepatiënten nog eens kwam opzoeken, werd er met dankbaar vroolijk gevoel gesproken over de weken, in het ziekenhuis doorgebracht.

Niet alle gevallen, helaas, waren zoo dankbaar. Zuster Clara, nu nog meer levende voor de zieken, die zij aan haar zorgen zag toevertrouwd, had bij wijlen weder even moeilijke oogenblikken te doorworstelen, als die zij vroeger op de zenuw-afdeeling doorworsteld had. En, al stond zij vaster in 't geloof, dat 's menschen bestaan niet is overgelaten aan de luimen van een grillig noodlot, maar dat wijsheid en liefde de wereldorde besturen, toch waren er dagen, waarin zij, bij den aanblik van zulk onmetelijk lijden, van zooveel zonde en smart, als in het ziekenhuis zich aan haar oogen vertoonde, de oude zwaarmoedige beschouwingen weder in zich voelde opkomen.

Van zelf liepen haar gesprekken met den jongen arts meermalen over deze onderwerpen.

Als zoovele jonge medici, had ook hij dagen, waarin hij zijn wetenschap verfoeide en miskende, met tegenzin het oogenblik herdenkende, toen hij de geneeskunst als levensdoel had verkozen.

Maar juist die sombere dagen, als de lust voor zijn werk hem faalde en hij moedeloos de visite deed, leerden zuster Clara het meest inzien, hoe verkeerd en slecht zij deed met dergelijke beschouwingen te voeden; zij gaven haar kracht om, ter wille van hem, voor wien zij groote belangstelling koesterde, een juister, helderder en verhevener blik te hebben voor de raadselen des levens.

Zij leerde als een kind vertrouwen en afwachten, rustig volharden, slechts één doelwit voor oogen houdende, haar plicht doende voor haar arme zieken.

.....

.....

.....

.....

Toen in de zomervacantie zuster Clara voor een tweetal weken in het ouderlijk huis was teruggekeerd, genoot zij weinig van de haar zoo noodige rust.

Aan het ziekbed haars vaders geroepen, leerde zij nog een veel grooter lijden kennen, een nog inniger, dieper gevoel van deernis en smart voor den zieke, aan haar zorgen toevertrouwd, koesteren, dan zij ooit in het ziekenhuis had ondervonden.

Na dagen van angstige spanning, van slingering tusschen vrees en hoop, kwam er in den toestand des lijdens eenige beterschap, en, al was het met een

gevoel alsof haar hart naar twee verschillende kanten werd getrokken, toch keerde zuster Clara op den bestemden tijd naar haar post terug, waar zij wist noode langer dan veertien dagen te kunnen gemist worden.

In de nachten, die zij aan de sponde naars vaders doorwaakte, had zij zich ernstig de vraag voorgelegd, wat haar levensweg nu verder zou zijn, hoe zij, als eenmaal haar doel bereikt was en zij het diploma als ziekenverpleegster had verkregen, zich de meeste gelegenheid zou kunnen verschaffen, om tot heil van anderen werkzaam te zijn.

Zij had haar geheele hart gewijd aan de eenmaal opgevatte taak. Hoe deze het meest tot zegen van anderen te vervullen, was de vraag, die haar nu bezighield.

Hoezeer zuster Clara het leven in het ziekenhuis waardeerde, toch was in haar warm hart nog een groote behoefte aan zelfstandiger werkzaamheid, dan haar daar geboden werd.

Het dreunen der heimachine, die de palen van het nieuwe ziekenhuis regelmatig in den weeken grond plantte, verkondigde met elken slag de belofte aan een betere toekomst voor het gasthuis; maar het tijdstip, dat de nieuwe gebouwen zouden betrokken worden, was nog verre.

Het gasthuisleven was trouwens niet de richting, waarin zuster Clara's gedachten zich bij voorkeur bewogen.

Hoe ruim en frisch opgevat, er bleef in die omgeving, in die kleine maatschappij altijd iets kleingeestigs, iets eenzijdigs, iets drukkend zwaarmoedigs, iets wat den vrijen, onafhankelijken geest van Clara onvoldaan liet.

Voor haar oog zweefde een ander ideaal, dat van 'wijkverpleging', zooals zij dit zoo vaak met anderen had besproken.

Zij stelde zich die velen voor, voor wie zeer zeker de opneming in een ziekenhuis ongewenscht of onnoodig zou zijn, die, door den dokter aan huis bezocht, verstoken bleven van al die zorgen, die de lijdens zoo dringend behoefden.

De gedachte, 'wijkzuster' te worden, van huis tot huis te kunnen gaan, hier om te verbinden, daar om te verbedden, elders weder om de moeder van het gezin behulpzaam te zijn bij het zware werk, dat haar krachten haar nog niet toelieten te verrichten, den dokter volgend op zijn schreden en verplegend hem te steunen bij zijn behandeling, te leven voor en in de huisgezinnen der armen, dit was het, wat zuster Clara toelachte, en met welgevallen kon zij aan de toekomst denken, die misschien haar ideaal verwezenlijken zou.

De gedachte, dan tevens meer vrijheid te hebben om de leden harer familie zoo noodig te verplegen, bracht er het hare toe bij, deze richting voor haar leven aantrekkelijker te maken.

Alleen toch in zeer ernstige gevallen kon het der zusters in het ziekenhuis worden toegestaan, wegens ziekte hunner familieleden naar huis te gaan, en meermalen was Clara in den tijd, dien zij in het gasthuis doorbracht, in tweestrijd geweest, als haar hulp tehuis verlangd werd, en haar zelfgekozen werkring haar verbod, die roepstem te volgen.

Met belangstelling had zuster Clara de verschillende mededeelingen omtrent het werk der wijk-, der vrije-, der gasthuisverpleging gevolgd.

Zij had de meeningen der deskundigen getoetst en met ernst de voor- en nadeelen der verschillende richtingen overwogen.

Altijd weder sloeg de weegschaal over ten voordeele der wijkverpleging.

Toch had zij zich voorgenomen, geen stappen, in welke richting ook, te doen, alvorens zeker te zijn, dat zij geslaagd was voor het examen van het Witte-Kruis. Al was het haar, door haar opvoeding, door het bijwonen van alle klassen der hoogere burgerschool, niet zoo heel moeilijk gevallen, het in den tweejarigen cursus haar medegedeelde te volgen en

in zich op te nemen, toch bleef er nog veel te leeren over, meer dan zij aanvankelijk had vermoed, wilde zij waarlijk met goed gevolg het vereischte examen afleggen.

Met grooten ernst studeerde zij. Zij was hierbij geen geringe steun voor de anderen, die met haar zich voorbereidden en van wie sommigen minder door vroegere studie bevoorrecht waren dan zij...

.....

.....

In October zou het examen plaats hebben. De laatste weken waren bijzonder druk geweest op de afdeeling, waar zuster Clara nog altijd werkzaam was. Het kostte in die dagen haar moeite om met haar geheele hart bij haar zieken te zijn; de gedachte aan haar examen, de eerezucht, die haar noopte een der besten te zijn, deed haar vaak die kleine oplettendheden, die haar zieken zoo van haar gewend waren, veronachtzamen.

Eens, terwijl zij aan het einde der zaal bezig was, de voor de patiënten bestemde medicijnen, zoeven van de apotheek bezorgd, met het boek te vergelijken, werd haar oor getroffen door het gesprek van twee herstellende zieken buiten de barak, die, onder de boomen gezeten, van het heerlijke najaarsweder genoten.

‘Wat heeft zuster Van Doorne toch? Van ochtend heeft zij mij nauwelijks goeden morgen gezegd!’ vroeg een oude, grijze, nog krachtige man, die, met een verbonden been op de rustbank uitgestrekt, bij tusschenpoozen met blijkbaar welgevallen rookwolkjes uit het kleine stompje pijp blies.

‘Praat er mij niet van, man! Van morgen liet zij mij verbinden door zuster Laura, die nog zóó onhandig is, dat zij mij telkens pijn doet, als zij mijn arm aanraakt. Vroeger deed zuster Van Doorne het altijd zelf. Het is dat ellendig examen! wat heeft zij daar ook mede te maken! zij is knap genoeg zonder dat. En nu de laatste dagen, of eigenlijk sinds zij weerom is, heeft zij oogen alléén voor haar boeken, veel meer dan voor ons’.

Een diepe blos bedekte Clara's gelaat bij het hooren dezer woorden, welker juistheid zij met schaamte moest erkennen.

Vast nam zij zich voor, dat haar zieken niet meer zich over haar gebrek aan oplettendheid zouden te beklagen hebben, en het was met beschamende voldoening, dat zij eenige dagen later van een oud vadertje, dat al lang op de zaal was, hooren moest: ‘Ik wist het wel, zuster, wàt zij ook zeiden, dat u nog dezelfde was als vroeger, al spookte al die geleerdheid u wat door het hoofd!’

.....

.....
Eindelijk was de examen-week aangebroken. Onder de velen, die zoowel in als buiten Amsterdam zich hadden aangemeld, was zuster Clara een der laatsten, die werd opgeroepen. Toen het haar beurt was, naar de huiskamer der directrice te gaan, waar de examens werden afgenomen, klopte haar hart heviger dan zij vermoed had, en alleen aan de rustige, bemoedigende wijze, waarop de dokter, die het eerst aan het woord was, haar toesprak, had zij het te danken, dat zij spoedig de noodige kalmte herwon.

Het uurtje, in die kamer doorgebracht, waar zij achtereenvolgens door drie doctoren ondervraagd werd en de meest uiteenlopende vragen moest beantwoorden, scheen haar later vrij wat minder verschrikkelijk toe, dan zij te voren had kunnen vermoeden.

Ofschoon niet geheel zeker, meende zij toch aan de wijze, waarop men haar liet gaan, te bemerken, dat zij onder de gelukkig geslaagden behoorde.

Niet lang duurde trouwens de spanning: drie dagen later was de uitreiking der diploma's en ontving Clara uit handen van den vriendelijken, hartelijken voorzitter der Vereeniging het zoo gewenschte document.

Den volgenden morgen prijkte zuster Clara met het

eenvoudige witte kruisje. Met een hartelijken gelukwensch had zuster Louise gezorgd, dat het reeds op den avond van den uitslag der examens in haar bezit was.

Hoofdstuk IX.

De laatste dagen van zuster Clara's leven in het ziekenhuis waren aangebroken; weldra zouden de twee jaren, die zij zich daar verbonden had, verstreken zijn en haar verblijf in het oude gasthuis tot het verledene behooren.

Reeds lang had Clara zich rekenschap gegeven van de smart, die haar het heengaan kosten zou.

Zij had nieuwe banden van vriendschap aangeknoopt, die niet zoo gemakkelijk waren los te maken; zij had zich een lid gevoeld van het huisgezin, dat na haar vertrek evengoed zijn gewonen gang zou gaan.

'Zal men mij missen?' Niet zonder weemoed vroeg Clara zichzelf af, of dit het geval zou zijn. Zij had reeds meerdere zusters het huis zien verlaten, en zoo vaak had zij opgemerkt, dat de ledige plaats onmiddellijk werd ingenomen door een volgende.

Wat zou er overblijven van dat lijden en strijden, dat liefhebben en genieten, dat haar deel was geweest in den tijd, die nu achter haar lag?

Zij had haar plannen voor de toekomst met diegenen besproken, die het best raad haar konden geven. Haar besluit was nu genomen; zij zou haar lievelingswensch vervuld zien; als 'wijkzuster' had zij zich aangemeld en een aanstelling ontvangen.

Het was de laatste middag van haar verblijf vóór haar vertrek.

Met de andere zusters had zij nog het middagmaal gebruikt; zij had het geheele gebouw, al die oude zalen, waar zij gewerkt had, nog eens doorlopen; zij had afscheid genomen van zoovelen, die haar kenden, het laatst op haar eigen zaal.

'Zuster', had een oud mannetje den vorigen avond gezegd, 'zuster, ik hoop dat ik dood zal zijn, eer ge weggaat'..... Dien morgen was hij gestorven. Zij had hem helpen afleggen, enkele bloemen, haar tot afscheid geschonken, in zijn magere, rimpelige handen gelegd; het was het laatst wat zij op de zaal verricht had.

Peinzend liep zij de lange laan op en neder, die van het houten hek naar het voor den nieuwen bouw opgehoogde terrein voerde.

De zon was reeds aan 't dalen; nog even verlichtte

zij de groote boomen, met enkele bruin geworden bladeren getooid, droeve herinneringen aan den verstreken zomer.

Clara zag het niet. De oogen door tranen verduisterd, met angst het oogenblik verschuivende, dat zij gaan moest, zich vastklemmende aan de herinnering van elke gebeurtenis, die zij in de twee laatste jaren had doorleefd, kon zij niet besluiten, naar het huis terug te keeren.

‘Hebt gij spijt, Clara, dat gij gaat?’ vroeg een zachte stem achter haar.

‘Neen, Ida! Ik wist, toen ik mij voornam mijn taak elders voort te zetten, hoeveel het mij kosten zou, van hier te vertrekken. Een gedeelte van mijn hart blijft hier achter. Met een gevoel van dankbare droefheid scheid ik uit deze omgeving, waar van *kind* ik *mensch* geworden ben’.....

.....

.....

.....

Het rijtuig, dat zuster Clara kwam halen, stond te wachten.

De drukte van het afscheid van zoovelen, die haar omringden, benauwde haar; het was haar onmogelijk, iets te zeggen.

Zonder woorden stapte zij het rijtuig in. Een laatst

vaarwel, een laatste blik nog, en voort ging het, langs het oude brugje, denzelfden weg, vóór twee jaar in tegenovergestelde richting genomen, het nieuwe, werkzame leven, dat haar wachtte, tegemoet.